

Ј.З.У. ИНСТИТУТ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЈЕ
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

ИНФОРМАЦИЈА ЗА СОСТОЈБАТА СО БОЛЕСТИТЕ НА ЗАВИСНОСТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА, 2015-2016

Скопје, 2017

Ј.З.У. ИНСТИТУТ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЈЕ
НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

**ИНФОРМАЦИЈА ЗА
СОСТОЈБАТА СО БОЛЕСТИТЕ
НА ЗАВИСНОСТ ВО
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА,
2015-2016**

Скопје, 2017

ЈЗУ - ИНСТИТУТ ЗА ЈАВНО ЗДРАВЈЕ НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
С К О П Ј Е

В.Д. Директор Асс. Др. Шабан МЕМЕТИ

Сектор за промоција, анализа и следење на незаразни болести

Проф. д-р Елена Косевска
Раководител на Секторот, Специјалист по социјална медицина

Изготвувач:

Прим.д-р Весна Стамболиева
Началник на одделение, Специјалист по социјална медицина

Техничко уредување:

Борче Андоновски
Сузана Дунгевска

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

616-056.83"2015/2016"(047)
613.81/.84"2015/2016"(047)

ИНФОРМАЦИЈА за состојбата со болестите на зависност во Република Македонија,
2015-2016 / [изготвувач Весна Стамболиева]. - Скопје : Институт за јавно здравје на
Република Македонија, 2018. - 29 стр. : граф. прикази, табели ; 30 см

Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 21

ISBN 978-608-235-047-9

а) Болести на зависност - 2015-2016 - Извештаи
COBISS.MK-ID 105630986

Содржина

ВОВЕД	7
СОЦИЈАЛНО - МЕДИЦИНСКО ЗНАЧЕЊЕ	7
ШТО СЕ ПОДРАЗБИРА ПОД ЗАВИСНОСТ	8
● АЛКОХОЛ	8
СОСТОЈБА СО АЛКОХОЛИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА	9
МОРТАЛИТЕТ ОД АЛКОХОЛИЗАМ	12
ЗАКЛУЧОЦИ СО ПРЕПОРАКИ	13
СТРАТЕШКИ ПРИОРИТЕТИ	14
● ИЛЕГАЛНИ ДРОГИ	14
СОСТОЈБА СО ДРОГАТА ВО СВЕТОТ И КАЈ НАС	16
ИСТРАЖУВАЊА - ХОПС, ХБСЦ, ЕСПАД	16
МАРИХУАНА (ХАШИШ, КАНАБИС, КОНОП)	17
ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ МЕРКИ	20
РЕФЕРЕНЦИ	21
ПРИЛОГ ТАБЕЛИ	23

ВОВЕД

Информацијата за состојбите со болестите на зависност и алкохолизам за периодот 2015-2016 година во Република Македонија е изготвена согласно Националната програма за јавно здравје на Република Македонија за 2017 година и Планот и Програмата за работа на ЈЗУ Институт за јавно здравје - Скопје за 2017 година.

Целта на нејзиното изготвување е:

- Да се добие увид во раширеноста на овие состојби кај населението во Републиката;
- Да се прикаже организацијата и функционирањето на здравствената заштита во однос на превенција, откривање и лекување на овие болести;
- Да се дадат констатации за најдените состојби и
- Да се предложат мерки за подобрување на овие состојби.

При изготвувањето на Информацијата користени се официјалните статистички податоци од болничко статистичкиот материјал (Индивидуален извештај за болничко-стационарно лекувано лице (Образец бр. 03-21-60)), и Пријава за заболени лица од алкохолизам и други зависности (МЗС-06) доставени до центрите за јавно здравје каде се обработени и внесени во приложени табели од страна на ЈЗУ - Институт за јавно здравје согласно утврдената методологија за изготвување на Информацијата.

Применет е статистички метод на работа со ретроспективна анализа на податоците за периодот 2015 -2016 година.

СОЦИЈАЛНО - МЕДИЦИНСКО ЗНАЧЕЊЕ

Социјално-медицинското значење на болестите на зависност се должи на следните карактеристики:

- Широка распространетост на нивната употреба;
- Последици по здравјето на лицето кое ги употребува;
- Високо учество во морбидитетот и морталитетот, телесно, душевно и социјално пропаѓање на личноста, инвалидитет, апсентизам, професионален и друг вид на трауматизам и др.;
- Слаби можности за рано откривање и доцнење во започнување со терапија (од разни причини);
- Потреба од долготрајно лекување, рехабилитација, ресоцијализација;
- Проблеми во семејството и заедницата;
- Економски и социјални последици од нивна употреба;
- Поврзаност со криминал и насилство;
- Потреба од мултидисциплинарен и мултисекторски пристап во превенцијата на зависностите (со вклучување на низа структури во општеството) и др..

ШТО СЕ ПОДРАЗБИРА ПОД ЗАВИСНОСТ

- Зависност е силна, повремено пореметена желба или потреба за земање на супстанции или лекови, алкохол или цигари. Секој нагон или секој интерес може да поприми зависнички димензии. Познаваме примери на сексуална зависност, зависност од храна, зависност од игри на среќа и други. Кај сите тие зависности постои неодолива потреба за - барем привидно - совладување на границите поставени за поединецот во социјалната стварност со помош на средства или постапки кои служат за поттикнување на добро расположение, намалување на нерасположение, намалување на социјална оддалеченост односно изолација, јакнење на сопствени вредности и зголемување на способност и успешност.
- Зависноста од некоја супстанца може да биде психичка или физичка. Психичката зависност се забележува во силната желба или во некој вид принуда да се земаат супстанции, алкохол или цигари. Употребата на супстанциите со цел да се ублажат симптомите на одвикнување, како и појавата на апстиненцијален синдром спаѓаат во физичка зависност.

Според МКВ-10 злоупотребата на алкохол и дроги се класифицирани во Глава V под наслов „Душевные растроства и растројства во обносните“, во блокот што се однесува на „Душевные растроства и растројства во обносните настанати поради употреба на психоактивни супстанции“ категоризирани во 10 категории со ознака од F10 до F19. F10 која се однесува на душевните растројства во обносните предизвикани со употреба на алкохол без можност за поблиско дефинирање на клиничката состојба. F11- опијати, F12-канабоиди, F13-седативи и хипнотици, F14- кокаин, F15-други стимуланси вклучувајќи и кофеин, F16-halucinogeni, F17-употреба на тутун, F18- испарливи растворувачи и F19 – повеќе дроги и други психоактивни супстанции.

● Алкохол

Злоупотребата на алкохолот има силно влијание врз јавното здравје. Таа генерира трошоци за здравствена заштита, за здравственото осигурување, за примената на прописите, за одржување на јавниот ред и мир, за заштита на работната средина, како и други што има негативно влијание врз функционирањето на семејствата, а со тоа и врз социо-економскиот развој на општеството во целост.

Конзумацијата на алкохол денес не е само појава кај возрасните лица, туку и кај младите луѓе чиј број од ден на ден станува се поголем. Истотака, се поголем е бројот на консументи на алкохол и меѓу жените.

Околу 85% од возрасните лица употребуваат алкохол, што е една од главните причини за повеќе болести или прерана смрт¹.

Злоупотребата на алкохол е одговорна за околу 9% од вкупниот морбидитет во европскиот регион, зголемувајќи го ризикот за појава на хепатална цироза, одредени видови на карцином, хипертензија, инсулт и конгенитални малформации, како и појавата на семејни, работни и социјални проблеми, несреќи, напади, криминогено и кривично однесување, несакани повреди, сообраќајни несреќи, насилство, убиство и самоубиство и др.

¹ Alcohol in Europe A public health perspective, P Anderson and B Baumberg, Institute of Alcohol Studies, UK 2006

Штетите поврзани со злоупотребата на алкохолот се особено високи и се должат на порастот на кардиоваскуларните смртни случаи и намалениот животен век.

Околу 226 милиони возрасни лица пијат- до 20гр. (жени) или до 40 гр. (мажи) алкохол на ден, додека 58 милиони возрасни (15%) конзумираат поголеми количини, од нив 20 милиони (6%) уживаат над 40 гр. (жени) или 60 гр. (мажи) чист алкохол на ден.

Се проценува дека годишно од зависност од алкохол заболуваат 23 милиони луѓе во Европа (5% мажи и 1% жени).

Се проценува дека алкохолот е причина за 16% од случаите на злоупотреба и запоставување на децата (Извор:)

Алкохолизмот како хронична болест секоја година брои 2.5 милиони смртни случаи.

СОСТОЈБА СО АЛКОХОЛИЗМОТ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Злоупотребата на алкохол често води кон појава на болест - алкохолизам кој пак од своја страна води кон нарушување на однесувањето не само кај оној кој пие но и на целото негово семејство. Децата кои живеат во семејства на алкохоличари се изложени на разни форми на семејно насилство, сиромаштија, стрес, несреќно детство. Така, овој проблем покрај медицински има и социјален аспект, односно станува социјално-економски а не само медицински проблем.

Во Македонија се проценува дека над 60.000 луѓе се алкохоличари, а 300.000 имаат проблеми со алкохолот и покажуваат знаци на алкохолна болест.²

Во Македонија се проценува дека над 60.000 луѓе се алкохоличари, а 300.000 имаат проблеми со алкохолот и покажуваат знаци на алкохолна болест.³

Според податоците на Европски проект за истражување на употребата на алкохол и дроги во училиштата (ЕСПАД) за Македонија во 2015 г., 57 отсто од учениците имале искуство со алкохол во животот. 51% пиеле алкохол последната година и 38% во текот на последниот месец. Животната преваленца на употреба на алкохол бележи континуиран пад во споредба со резултатите добиени од претходните ЕСПАД истражувања во однос на животната преваленца (користеле 67,9% во 1999 година и 57% во 2015 година). Огромни разлики се забележуваат во однос на етничката структура на лицата кои воопшто не пиеле алкохол. Најголем е процентот на ученици Албанци кои никогаш не пиеле алкохол во животот (86,3%), додека најмал е процентот кај Македонците (18,8%). Во споредба со претходните години, најголем пораст на бројот на лица кои не консумирале алкохол се бележи кај Ромите.

Значителен е бројот на млади кои користеле енергетски пијалоци: 60% животна преваленца, 43,3% во текот на последната година и значителни 29,5% во последниот месец.

Животната преваленца на употреба на алкохол бележи континуиран пад во споредба со резултатите добиени од претходните ЕСПАД истражувања.

² <http://grid.mk/read/news/507649886/7348449/>

³ Институт за јавно здравје на РМ. Информација за менталното здравје во РМ 2005-2014 година. 2015

Консумацијата на алкохол ја зголемува веројатноста за појава на сообраќајна несреќа како и за сериозноста за претрпената повреда.

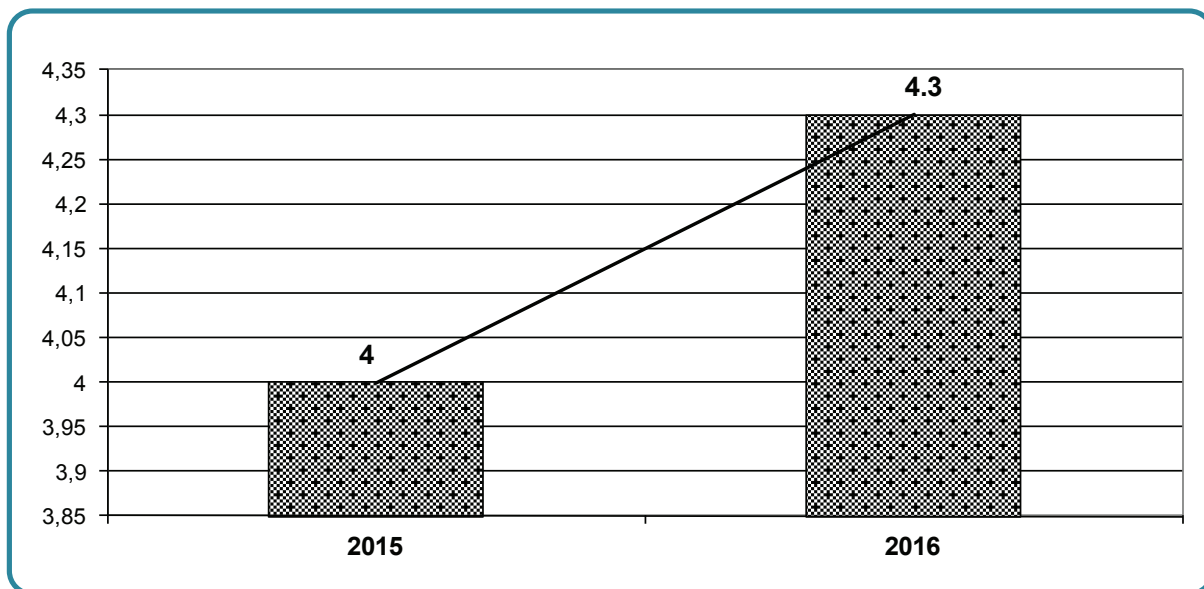
Младите машини возачи-тинејџери имаат барем пет пати повеќе можност да бидат инволвирани во сообраќајна несреќа во споредба со возачите на возраст над 30 години, при присуство на алкохол во крвта над нула.

Значаен проблем кај младите возачи во Република Македонија е возење со неприлагодена брзина 35.9%, а алкохолот е причина за сообраќајна несреќа кај 16.4%.⁴

Согласно податоците од Статистичкиот годишник на Република Македонија, 2017, за потрошувачката на домаќинствата на алкохолни пијалаци во 2016 година, просечно годишно во литри за вино изнесува 6,9 литри, за пиво 34,4 литри и жестоки пијалаци 2,9 литри. Годишните просечни парични издатоци по домаќинство изразени во денари за 2016 година изнесуваат 3619,00 денари. Најголем паричен издаток е регистриран кај земјоделските домаќинства (5352,00 ден.), потоа следат мешовитите домаќинства со 4564,00 ден. и неземјоделските домаќинства со 3375,00 ден. Се бележи тренд на пораст на индексите на цените на алкохолните пијалаци и тоа од 90.0 во 2011г.; 91,9-2012, 96,5-2013г.; 101.1-2015 и 100.7 во 2016 година.

Во ИЈЗ- Институт за јавно здравје податоците за лекувани од алкохолизам се добиени од неуропсихијатриските одделенија при општите болници и центрите за третман и лекување на зависниците од алкохол во Република Македонија. Стапката на морбидитет на 10000 жители покажува зголемување од 4 во 2015г. на 4.3 во 2016г.

Дијаграм 1. Стапка на морбидитет на лекувани од алкохолизам во Р.М 2015 и 2016

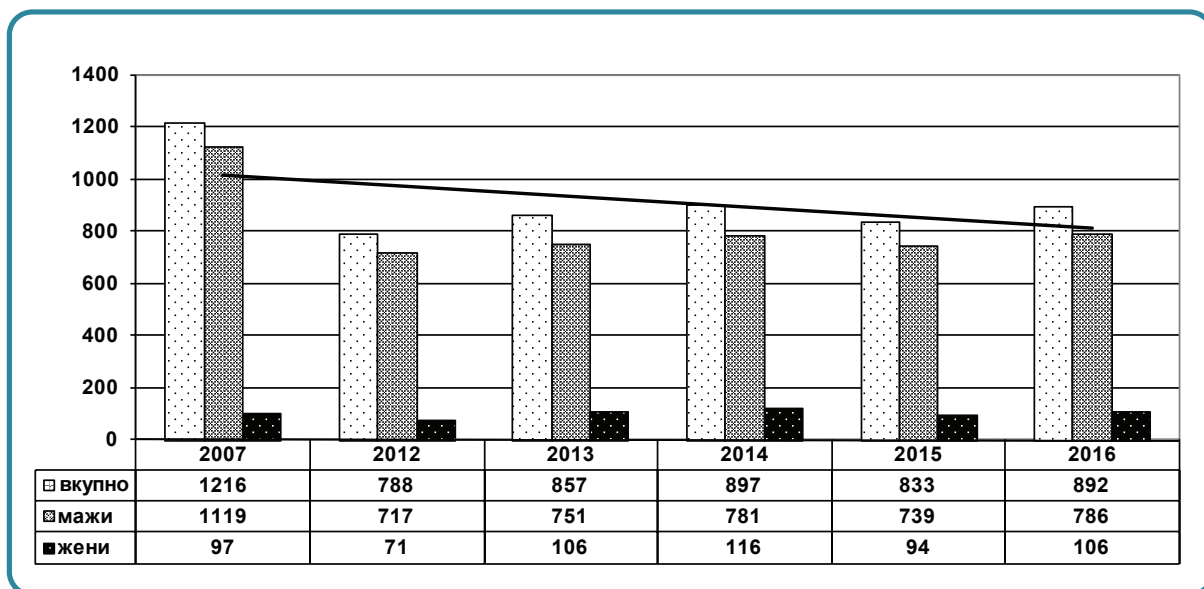

Извор: ИЈЗ на РМ

4 Тоџија ГФ. Социјално медицински аспекти на сообраќајниот трауматизам кај децата и младите во Република Македонија. Медицински факултет, Скопје 2002

Во Република Македонија бројот на лекувани болни од алкохолизам се зголемува (за 7,1% во 2016 во однос на 2015) од 833 во 2015 на 892 регистрирани случаи во 2016 година.

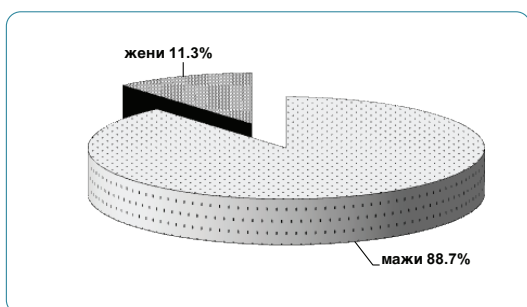
Дијаграм 2. Тренд на лекувани од алкохолизам по пол во РМ, 2007 и период 2012-2016

Извор: ИЈЗ на РМ

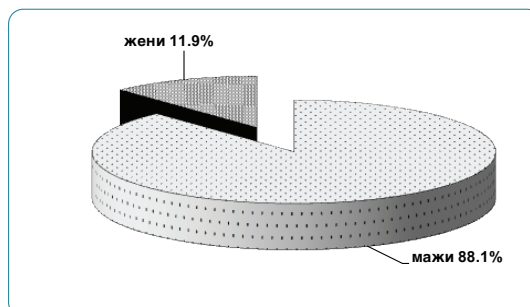
- Гледано по пол, мажите (од 2015-2016) се повеќе застапени во однос на жените (88,1% се мажи, а 11,9% се жени во 2016г. и 88,7% се мажи, а 11,3% се жени во 2015 година).

Дијаграм 3. Структура на лекувани од алкохолизам по пол во Р.М., 2015

Извор: ИЈЗ на РМ

Дијаграм 4. Структура на лекувани од алкохолизам по пол во Р.М., 2016

Извор: ИЈЗ на РМ

МОРТАЛИТЕТ ОД АЛКОХОЛИЗАМ

Бројот на умрени од алкохолна психоза се зголемува од 6 во 2008 на 13 во 2014, и пак опаѓа на 3 починати во 2016 година.

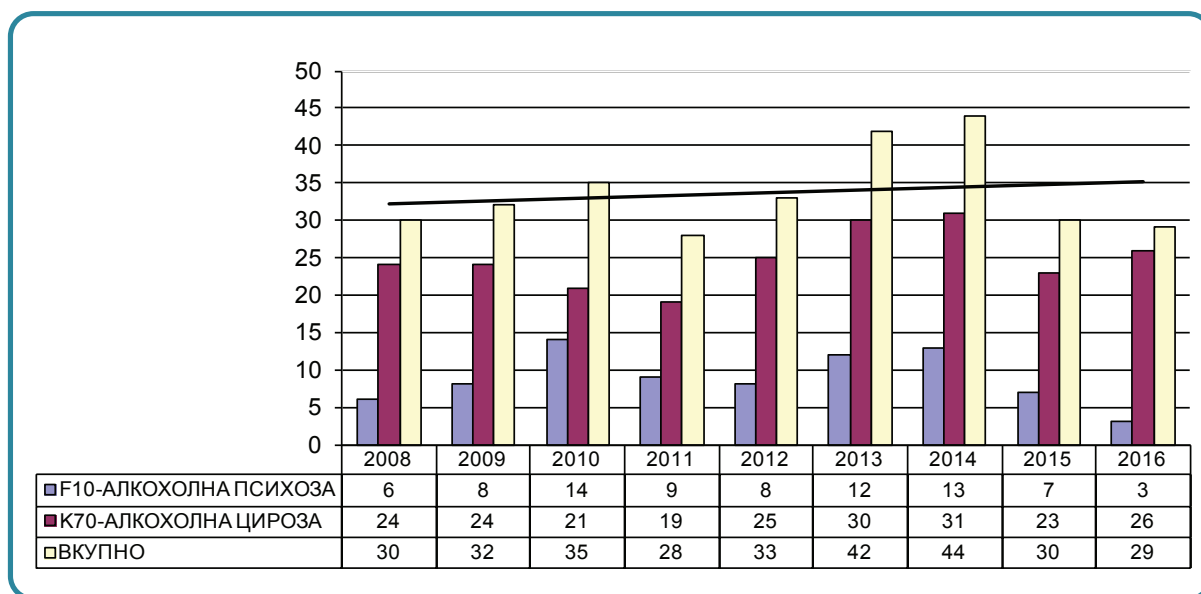
Бројот на умрени од алкохолна цироза исто така се зголемува од 24 во 2008 на 31 во 2014, и пак опаѓа на 26 починати во 2016 година.

Умрени лица од болести поврзани со алкохолизмот во Република Македонија, 2008-2016

	МКБ-10	Случаи во 2016	Случаи во 2015	Случаи во 2014	Случаи во 2013	Случаи во 2012	Случаи во 2011	Случаи во 2010	Случаи во 2009	Случаи во 2008
Алкохолна Психоза	F10	3	7	13	12	8	9	14	8	6
Алкохолна цироза	K70	26	23	31	30	25	19	21	24	24
Вкупно		29	30	44	42	33	28	35	32	30

Извор: Државен завод за статистика

Дијаграм 5. Тренд на умрени од алкохолна психоза (F10) и алкохолна цироза (K70) во РМ, 2008 - 2016

Извор: Државен завод за статистика

Према светските испитувања, ако во РМ се постигне намалување на консумацијата на алкохол за 10% по глава на жител, тогаш ќе се намали и морталитетот кај мажите поврзан со злоупотребата на алкохол за околу 20%.

ЗАКЛУЧОЦИ СО ПРЕПОРАКИ

- Злоупотребата на алкохолот игра значајна улога во настанување на општествено негативни појави како што се кривични дела, нарушувања на јавниот ред и мир, повреди на работното место, сообраќајни незгоди и сл. Освен тоа, заболувањата и смртноста предизвикани од штетната консумација на алкохол даваат значајни медицински проблеми.
- На професионален план алкохоличарите ги запоставуваат обврските, доаѓа до намалување на продуктивноста, отсуство од работа, лоши меѓучовечки односи, конфликти на работното место...
- Најновите истражувања спроведени од американските научници од универзитетот Северна Каролина, укажуваат на штетните последици од прекумерна консумација на алкохол на клетките на мозокот. Досега се сметало дека неуродегенерацијата не се јавува за време на самото пијанство, туку за време на повлекувањето на алкохолот од телото. Но, студијата покажала дека е потребно само два дена опијанување за да се оштети делот на мозокот одговорен за мирис. Оштетувањата на другите делови на мозокот се појавуваат после 4 дена. Ова треба да ги загрижи и луѓето кои сакаат да се напијат, а не спаѓаат во хронични алкохоличари. Посебно на голем ризик се изложуваат адолесцентите. Направената студија понатаму укажува дека претераната консумација на алкохол, посебно кај тинејџерите предизвикува потешкотии во развивањето и функционирањето на мозокот.
- Експериментите на научниците од Универзитетот во Мемфис спроведени на животни, покажуваат дека високите дози на алкохол најголема штета предизвикуваат кај организмите кои се во развој. По нивно мислење, дури и повремени изложеност на високи дози на алкохол може да доведе до промена во биолошките функции со долготрајни импликации.
- Испитано е дејството на алкохолот на сложените функции како што се апстрактното размислување, планирање и способноста за контролирање на однесувањето кое е последица на збиднувањата од околината. Утврдено е да алкохолот на овие функции влијае и кога неговата концентрација во крвта е на толку ниско ниво да луѓето не ја ни чувствуваат.
- Неопходно е информирање на луѓето за последиците од конзумирањето на алкохолот врз здравјето, семејството и заедницата, унапредување на здравјето на младите луѓе со контрола на достапноста на алкохолот, создавање едукативни програми уште од самото детство кои ќе градат личности кои ќе знаат да ги одберат здравите стилови на живот, а ќе кажат не на пороците (цигари, алкохол, дрога и др.). Значајна мерка би била да се гарантира дека нема да има ни една реклама која ги поврзува спортот и алкохолот. Рекламирањето има значително влијание врз употребата на алкохолните пијалоци.
- Ограничувањата водат до помало конзумирање на алкохол и помала штета поврзана со него.

- Потребно е да се засилат активностите во однос на превенција на употребата на алкохол, (организирање на кампањи, превентивни активности со младите, ограничување на рекламирање на алкохолни пијалоци и др.). Затоа е потребно изготвување на специфично дизајниран акциски план. Посебно внимание треба да се посвети на зајакнувањето на спроведување на законските одредби, особено во однос на ограничувањето на рекламирање на алкохолни и енергетски пијалоци, како и усогласување на постоечката законска регулатива во Република Македонија.

Здравствената политика што ја спроведува Владата на Република Македонија во специфичниот сегмент на заштитата од алкохолизам и превенција на проблеми предизвикани од злоупотреба на алкохол се развива во согласност со меѓународните трендови. Таа опфаќа медицински, правни, но и пошироки општествени аспекти, пред сè социјални и економски.

Стратешки приоритети

Стратегијата за превенција и контрола на штетните последици од употреба и злоупотреба на алкохол врз здравјето на населението во РМ (2015-2025) ги предвидува следните приоритетни области:

- Заштита на младите, жените, децата и фетусот
- Намалување на повредите и смртните случаи од сообраќајни несреќи поврзани со злоупотреба на алкохол
- Превенирање на штетата од злоупотреба на алкохол кај возрасното население и намалување на негативното влијание на работното место
- Информирање, образование и зголемување на свесноста за штетното влијание на злоупотребата на алкохол и на штетните начини на консумација
- Развивање, поддршка и одржување на единствена евиденција релевантна за следење на состојбата во областа на заштита од злоупотреба на алкохолот.

● ИЛЕГАЛНИ ДРОГИ

Дрога е секоја супстанца од растително или синтетско потекло која, кога ќе се внесе во организмот, може да промени една или повеќе негови функции, а ако нејзината примена се повтори, може да доведе до создавање на психичка и / или физичка зависност.

Поделбата на дроги е можна на разни начини, но едукативно најадекватна се чини дека е поделбата на дрогите според психофармаколошкото дејство врз централниот нервен систем (ЦНС), според која дрогите се делат на:

1. ДЕПРЕСОРИ НА ЦНС (психодепресори):
 - а) АЛКОХОЛ

- б) ОПИУМ и негови деривати (наркотични дроги)
 - в) СЕДАТИВИ И ХИПНОТИЦИ
 - Барбитурати
 - Транкилизери (невролептици, анксиолитици)
2. СТИМУЛАТОРИ НА ЦНС (психостимуланси):
- а) АМФЕТАМИНИ (benzedrin, deksedrin, metedrin), вклучувајќи ја и групатана ЕКСТАЗИ дроги (MDMA, MDA, MDE и др.)
 - б) КОКАИН И КРЕК
 - в) КНАТ (од растение *Catha edulis*)
 - г) КОКАИН
 - д) ЕФЕДРИН
 - ѓ) НИКОТИН
3. ХАЛУЦИНОГЕНИ ДРОГИ (психаделици):
- а) LSD
 - б) МЕСКАЛИН (кактус *Peuote*)
 - в) ПСИЛОЦИБИН (печурки *Psilocyba species*, најпозната *P. mexicana*)
 - г) ФЕНИЛЦИКЛИДИН (PCP) - ангелски прав
 - д) ТАТУЛА (*Datura stramonium*)
4. КАНАБИНОИДИ (активни супстанции добиени од *Cannabis sativa*)
- а) МАРИХУАНА (се добива од листови на женското растение)
 - б) ХАШИШ (се добива од цветовите и смолата)
5. ИСПАРЛИВИ СУПСТАНЦИ
- а) ЛЕПИЛА
 - б) АЕРОСОЛИ
 - в) РАЗРЕДУВАЧИ, РАСТВОРУВАЧИ
 - г) БЕНЗИН
 - д) БУТАН
 - ѓ) БОИ
 - е) ЛАКОВИ
6. АНАБОЛНИ СТЕРОИДИ
- а) DIANABOL
 - б) NANDROLON
 - в) PROVIRON
 - г) TESTOSTERON и др.

СОСТОЈБА СО ДРОГАТА ВО СВЕТОТ И КАЈ НАС

Употребата на дроги во текот на последната деценија од 20 век бележи постојан пораст. Голем број корисници на дроги (КД) особено во регионот на Југо-источна Европа користи дрога преку инјектирање. 1/4 милијарда луѓе на возраст од 15-64 години користеле илегална дрога во 2013 година или 5,2% од населението. 27 милиони луѓе на возраст од 15-64 години или 0,6% страдаат поради проблематична употреба на дроги. Во 2012, вкупно 1,5 милиони лица во Европа користеле опијати (што е 5 пати повеќе од светскиот просек). Од нив 700.000 добиле супституциски третман. Според Светскиот извештај за дроги, 23% од ЛИД во источна и југо-источна Европа живеат со ХИВ. Според последните податоци на Светската здравствена организација околу 16 милиони лица инјектираат дроги. Од нив 3 милиони или 18% живеат со ХИВ. Но само 4% од нив се во можност да добијат АРВ терапија. Во 2013 година, 187100 смртни случаи во светот биле поврзани со користење дроги, со стапка на морталитет од 40,8 на 1 милион лица на возраст од 15-64 години. Најчесто смртта е предизвикана од предозираност од опијати.

Истражувања - ХОПС, ХБСЦ, ЕСПАД

Во Македонија околу 95% од корисниците на хероин инјектираат, а инјектирањето на хероин значително го зголемува ризикот за трансмисија на ХИВ, хепатитис Б и Ц, како и други крвно преносливи инфекции.⁵ Просечна возраст при првото инјектирање изнесува 20,4 години (опсег од 10 до 40 години), што е неизменета вредност во однос на 2009 година (20,6 години). Со инјектирање на дроги на возраст под 15 години започнале 4,0% од ЛИД (5,1% во 2009 година).⁶

Здружението на граѓани ХОПС- Опции за здрав живот Скопје известува дека на Клиниката за токсикологија во периодот 2001- 2005 година од вкупно 1436 интервенции при предозирање, 606 или 42,2% се интервенции кај деца, односно на возраст помала од 18 години. Во периодот јануари 2005 – април 2012 година, на Одделот за деца и адолесценти при Универзитетската клиника за психијатрија во Скопје биле хоспитализирани вкупно 38 млади лица кај кои имало коморбидна употреба на дроги. 22 од нив биле малолетни лица, а 16 биле на возраст од 18 години. Од нив 15, односно 39% се од женски пол. Во периодот од 1999-2013 година, во базата на податоци нè ХОПС има евидентирано 44 лица кои во времето на првиот контакт биле под 18 години.⁷

Според ХБСЦ 2013/2014, 3% женски и 4% машки ученици пријавиле користење марихуана во текот на животот. Во последните 30 дена марихуана користеле 1% женски и 3% машки ученици на возраст од 15 години (додека Европскиот просек изнесувал 6% за женски и 9% за машки ученици или вкупно 7%).

⁵ Research project for risk behaviour, PHARE_DDR, 1999.

⁶ Министерство за здравство. Извештај од биобихевиоралното истражување кај лица кои инјектираат дроги во Македонија, 2014:13

⁷ Деков В, Игњатова Л. Водич за третман и грижа на децата кои употребуваат дроги. ХОПС, 2014:9-11

ЕСПАД истражувањето реализирано во 2015 година со ученици на возраст од 15/16 години покажа дека:

Марихуана (хашиш, канабис, коноп)

Вкупно 5% ученици користеле марихуана во текот на животот, 3,9% во текот на последната година и 2,2% во последниот месец. Најчесто е застапена групата кои пробале марихуана 1-2 пати. 19,7% од учениците биле во ситуација да им биде понудено марихуана и да одбијат. Употребата на марихуана во однос на животната преваленца не бележи значителни промени (4,5% во 1999 година, 5,5% во 2008 и 5% во 2015 година). Во однос на употребата на марихуана во последните 30 дена, 1,3% се регистрирани во 1999 година и 2,2% во 2008 и во 2015 година.

Екстази

2,1% ученици имаат користено екстази во текот на животот, од кои на 1,1% тоа им се случило 1-2 пати во животот. Во текот на последната година, 1,7% ученици имаат користено екстази.

Инхаланти

Инхалантите се застапени со 1,9% (животна преваленца) и 1,4% во текот на последните 12 месеци, со најголема застапеност на лицата кои користеле инхаланти во 1-2 прилики.

Други видови ПАС

Бројот на лица кои користеле други видови дроги во текот на животот се движи од 0,6% за магични печурки и анаболични стероиди, 0,9% за ЛСД и 0,9% за хероин.

Ако се споредат резултатите со резултатите од претходните ЕСПАД истражувања, употребата на хероинот, ЛСД, како и анаболичните стероиди се во стагнација. Пораст се бележи кај употребата на кокаин во периодот од 2008 до 2015 година (0,9% во 2008 и 1,5% во 2015 година), додека опаѓа бројот на лица кои пријавиле употреба на магични печурки (1,2% во 2008, 0,6% во 2015 година).

Резултатите од ЕСПАД 2015, покажаа стагнација во однос на употребата на најголемиот број илегални дроги, но со благ пораст на употреба на марихуана, кокаин и екстази. На пазарот се јавуваат и нови супстанции, кои учествуваат со 3,7%. Употребата на седативи (без лекарски рецепт) е застапена со 11%, со особена доминантност кај женската популација и позитивен тренд во однос на резултатите од претходните истражувања, а сè почеста е употребата на енергетски пијалоци.

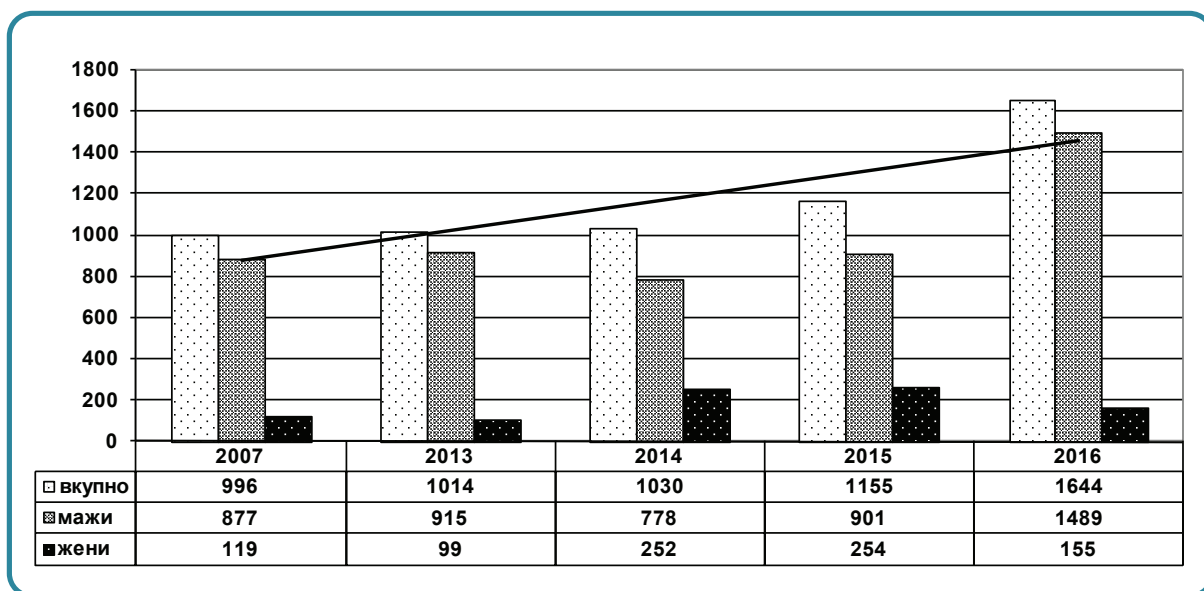
Владата на РМ на својата 209 седница ја усвои Националната стратегија за дрога на РМ за периодот 2014-2020 година. Изготвен е и Акциски план за периодот 2014-2017. Целта на оваа стратегија е да придонесе за намалување на побарувачката и снабдувањето со дрога, намалување на здравствените, социјалните ризици и штети предизвикани од дрога, со

почитувањето на човековите права и човековото достоинство, базирано на принципите на споделена одговорност, мултилатерализам, интегриран, врамнотежен пристап, базиран на докази, насочен кон развојот и почитувањето на меѓународните конвенции. Координативното тело за дроги на Град Скопје ја изготви Локалната стратегија за дроги за периодот 2015-2020, со Акцискиот план за дроги за 2015-2016г.

Се проценува дека во Република Македонија има околу 6000-8000 проблематични корисници на дроги.

Во ИЈЗ- Институт за јавно здравје податоците се добиени од неуропсихијатриските одделенија при општите болници и центрите за третман и лекување на зависниците од дрога во Република Македонија. Бројот на лекувани болни, зависници од дрога се зголемил од 1155 во 2015 на 1644 во 2016 година (за 42,3%).

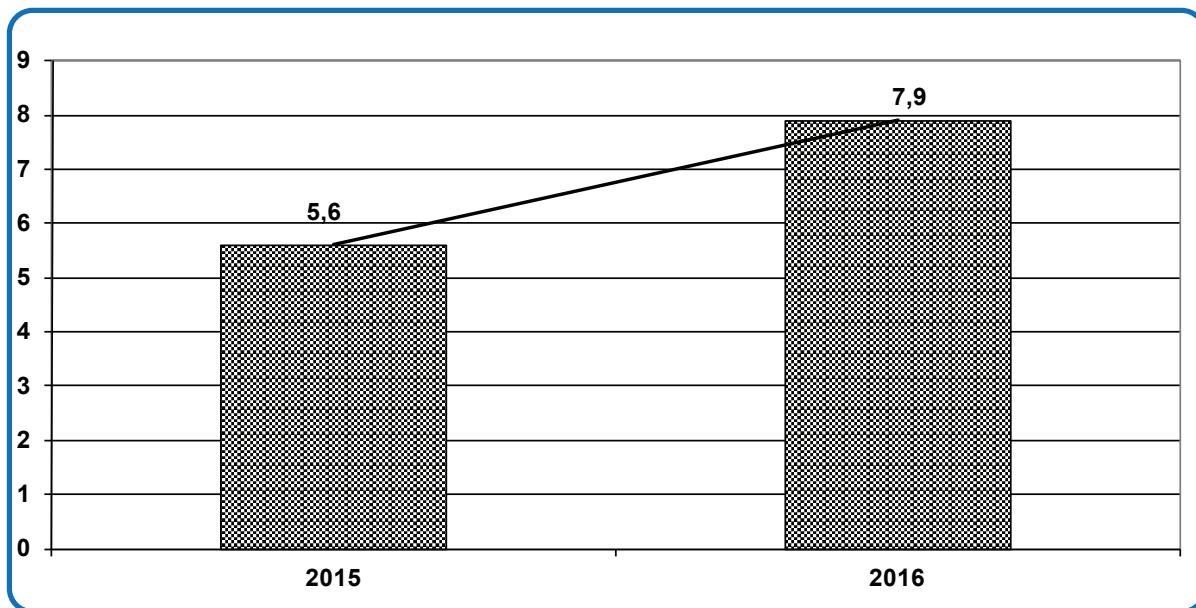
Дијаграм б. Тренд на лекувани болни, зависници од дрога по пол во РМ, 2007 и период 2013-2016

Извор: ИЈЗ на РМ

Стапката на морбидитет на 10000 жители се зголемила од 5,6‰ во 2015 на 7,9‰ во 2016 година

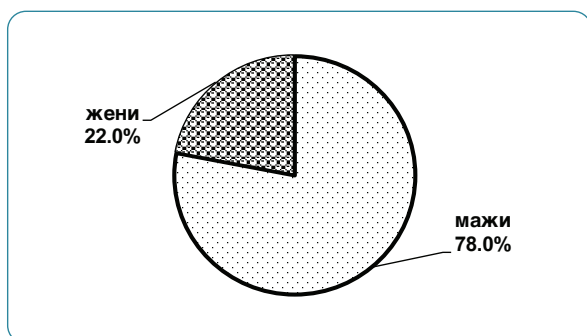
Дијаграм 7. Стапка на морбидитет на лекувани болни, зависници од дрога во Р.М., 2015 и 2016

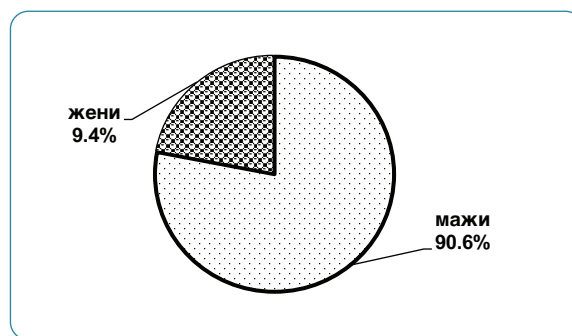
Извор: ИЈЗ на РМ

Структурата според пол покажува значајна разлика во зачестеност на појавата на зависници од дрога кај лекуваните од машкиот во однос на женскиот пол, во двете анализирани години (78,0% се мажи, а 22,0% се жени во 2015г. и 90,6% се мажи, а 9,4% се жени во 2016 година).

Дијаграм 8. Структура на лекувани болни, зависници од дрога, по пол во Р.М. 2015 г.

Дијаграм 9. Структура на лекувани болни, зависници од дрога, по пол во Р.М. 2016 г.

Извор: ИЈЗ на РМ

Анализата според возрастни групи покажува дека најголем број лекувани болни, зависници од дрога и во болниците и во центрите, се регистрирани во возрастната група од 20-34г.

Според тип на најупотребувана дрога е хероинот, и тоа со над 99% застапеност од вкупно третираните во однос на канабисот, во двете анализирани години.

ЗАКЛУЧОК И ПРЕДЛОГ МЕРКИ

Во однос на употребата на ПАС, резултатите од ЕСПАД 2015 покажаа одреден пад во употребата на цигари и алкохол, како и стагнација во однос на употребата на најголемиот број илегални дроги, но со благ пораст на употреба на марихуана, кокаин и екстази.

Употребата на марихуана во однос на животната преваленца не бележи значителни промени (4,5% во 1999 година, 5,5% во 2008 и 5% во 2015 година). Таа е подоминантна кај машките во споредба со женските ученици. На 1/5 ученици им било понудено марихуана, што говори за достапноста на марихуаната.

Во однос на другите дроги, се бележи стагнација и намалување на бројот на млади кои се изјасниле дека користеле дроги.

Од групата на стимулатори на ЦНС, најчесто употребувана дрога е екстази, потоа следат кокаин, амфетамин, метамфетамин и крек.

Пораст се бележи кај употребата на кокаин во периодот од 2008 до 2015 година, додека опаѓа бројот на лица кои пријавиле употреба на магични печурки.

На пазарот се јавуваат и нови супстанции, кои учествуваат со 3,7%.

Употребата на седативи (без лекарски рецепт) е застапена со 11%, со особена доминантност кај женската популација и позитивен тренд во однос на резултатите од претходните истражувања.

Најчесто првиот контакт со дрога е на возраст од 15 години. Тоа говори за потребата превентивни активности да се организираат уште во основното училиште.

И покрај значителните напори за меѓународно и национално контролирање на дрогите, постојат малку знаци за вистинско подобрување на состојбата.

Младите треба да добијат точни податоци/факти за ПАС (да се надминат митовите околу употребата на ПАС). Превентивните активности и методите на работа треба да бидат дизајнирани согласно интересите на младите и да бидат базирани на докази (добра пракса).

Треба да се зајакне контролата на употреба на седативи/транквилизери (со вклучување на лекарите, наставниците, психолозите и родителите) и да се работи на превенција особено кај женската популација млади.

Пристапот на лекување и превенција е посоефициран во последните години, со пошироко прифаќање на лекувањето, со замена за дрогата за лица кои се зависници од дрога. Доказите покажуваат дека општествата кои можат да си дозволат пошироки мрежи на служби за корисниците на дроги, можат да го намалат ризичното однесување кое директно го оштетува здравјето, како и ограничување на антисоцијалната и криминалната активност меѓу корисниците на дрога.

РЕФЕРЕНЦИ

- Државен завод за статистика на Република Македонија. Статистички годишник на Р.Македонија. Државен завод за статистика на РМ, Скопје 2017
- Државен завод за статистика на Република Македонија. Македонија во бројки, 2017
- Институт за јавно здравје на РМ. Извештај за реализација на програмските задачи согласно Националната годишна програма за јавно здравје на РМ за 2017 година. Скопје: ИЈЗРМ; 2017.
- Alcohol in Europe A public health perspective, P Anderson and B Baumberg, Institute of Alcohol Studies, UK 2006
- English et al. 1995, Single et al,1999, Ridolfo and Stevenson 2001, Alcohol in Europe – a public health perspective
- Тозија ГФ. Социјално медицински аспекти на сообраќајниот трауматизам кај децата и младите во Република Македонија . Медицински факултет, Скопје, 2002
- Research project for risk behaviour, PHARE_DDR, 1999.
- Министерство за здравство. Извештај од биобихевиоралното истражување кај лица кои инјектираат дроги во Македонија, 2014:13
- Деков В, Игњатова Л. Водич за третман и грижа на децата кои употребуваат дроги. ХОПС, 2014:9-11

ПРИЛОГ ТАБЕЛИ

Регистрирани лекувани болни, зависници од алкохол, во болничките установи, по пол и возраст во РМ, 2016

		Вкупно	под15г.	15-19г.	20-34г.	35-44г.	45-54г.	55-64г.	над 65г.
Вкупно	Вкупно	892	1	7	82	254	189	248	111
	Мажи	786	1	6	79	221	165	218	96
	Жени	106		1	3	33	24	30	15
Битола	Вкупно	111		3	4	10	32	38	24
	Мажи	89		2	4	9	28	26	20
	Жени	22		1		1	4	12	4
Демир Хисар	Вкупно	77			2	10	15	30	20
	Мажи	55			2	6	9	21	17
	Жени	22				4	6	9	3
Кочани	Вкупно	38			2	8	9	14	5
	Мажи	31			2	3	7	14	5
	Жени	7				5	2		
Велес	Вкупно	129			9	120			
	Мажи	119			9	110			
	Жени	10				10			
Скопје	Вкупно	319			40	61	71	116	31
	Мажи	290			39	48	65	108	30
	Жени	29			1	13	6	8	1
Куманово	Вкупно	46			2	11	9	16	8
	Мажи	45			2	11	9	16	7
	Жени	1							1
Охрид	Вкупно	6			1	1	2	1	1
	Мажи	6			1	1	2	1	1
	Жени								
Прилеп	Вкупно	56			4	10	21	13	8
	Мажи	53			4	10	18	13	8
	Жени	3					3		
Струмица	Вкупно	21			1	3	6	8	3
	Мажи	18			1	3	4	8	2
	Жени	3					2		1
Тетово	Вкупно	4				1	1	2	
	Мажи	4				1	1	2	
	Жени								
Гостивар	Вкупно	24		2	11	6	3		2
	Мажи	23		2	11	6	3		1
	Жени	1							1
Штип	Вкупно	61	1	2	6	13	20	10	9
	Мажи	53	1	2	4	13	19	9	5
	Жени	8			2		1	1	4

Извор: Центри за јавно здравје на Р.Македонија
 ОБРАБОТКА: ИЈЗ на РМ - Сектор за промоција, анализа и следење на незаразни болести

Регистрирани лекувани болни, зависници од алкохол, во болничките установи, по пол и возраст во РМ, 2015

		Вкупно	под15г.	15-19г.	20-34г.	35-44г.	45-54г.	55-64г.	над 65г.
Вкупно	Вкупно	833							
	Мажи	739							
	Жени	94							
Битола	Вкупно	50							
	Мажи	28							
	Жени	22							
Демир Хисар	Вкупно	77			2	10	15	30	30
	Мажи	55			2	6	9	21	17
	Жени	22				4	6	9	3
Кочани	Вкупно	24				6	9	3	6
	Мажи	21				6	8	2	5
	Жени	3					1	1	1
Велес	Вкупно	119			12	107			
	Мажи	114			11	103			
	Жени	5			1	4			
Скопје	Вкупно	371							
	Мажи	347							
	Жени	24							
Куманово	Вкупно	26				4	2	17	3
	Мажи	25				4	2	16	3
	Жени	1				0	0	1	0
Охрид	Вкупно	6			1	1	2	1	1
	Мажи	6							
	Жени								
Прилеп	Вкупно	72			6	15	30	14	7
	Мажи	68			6	11	30	14	7
	Жени	4				4			
Струмица	Вкупно	18			1	3	5	5	4
	Мажи	13			1	3	3	3	3
	Жени	5					2	2	1
Тетово	Вкупно	8		1			5		2
	Мажи	8		1			5		2
	Жени								
Гостивар	Вкупно	1					1		
	Мажи	1					1		
	Жени								
Штип	Вкупно	61	1	2	6	13	20	10	9
	Мажи	53	1	2	4	13	19	9	5
	Жени	8			2		1	1	4

Извор: Центри за јавно здравје на Р.Македонија

ОБРАБОТКА: ИЈЗ на РМ - Сектор за промоција, анализа и следење на незаразни болести

Регистрирани зависници од дрога во центрите за третман на зависници од дрога, по пол и возраст во РМ, 2016

		Вк.	под15г.	15-19г.	20-34г.	35-44г.	45-54г.	55-64г.	над 65г.
Вкупно	вкупно	915		4	346	388	91	73	13
	мажи	826		2	306	350	86	69	13
	жени	89		2	40	38	5	4	
Битола	вкупно	73		2	54	17			
	мажи	61			46	15			
	жени	12		2	8	2			
Демир Хисар	вкупно	24			15	6	2	1	
	мажи	24			15	6	2	1	
	жени								
Велес	вкупно	101			54	47			
	мажи	92			48	44			
	жени	9			6	3			
Скопје	вкупно	154			33	57	17	34	13
	мажи	141			31	49	16	32	13
	жени	13			2	8	1	2	
Куманово	вкупно	152			63	80	8	1	
	мажи	138			58	71	8	1	
	жени	14			5	9			
Охрид	вкупно	135		2	57	69	7		
	мажи	123		2	52	62	7		
	жени	12		0	5	7			
Прилеп	вкупно								
	мажи								
	жени								
Струмица	вкупно	80			31	39	6	4	
	мажи	74			28	36	6	4	
	жени	6			3	3	0	0	
Тетово	вкупно	126			34	62	25	5	
	мажи	110			25	56	24	5	
	жени	16			9	6	1		
Гостивар	вкупно								
	мажи								
	жени								
Штип	вкупно	70			5	11	26	28	
	мажи	63			3	11	23	26	
	жени	7			2		3	2	

Извор: Центри за јавно здравје на Р.Македонија

ОБРАБОТКА: ИЈЗ на РМ - Сектор за промоција, анализа и следење на незаразни болести

Регистрирани зависници од дрога во центрите за третман на зависници од дрога, по пол и возраст во РМ, 2015

		Вк.	под15г.	15-19г.	20-34г.	35-44г.	45-54г.	55-64г.	над 65г.
Вкупно	вкупно	901	2	4	425	400	61	9	
	мажи	817		4	378	367	60	8	
	жени	84	2	0	47	33	1	1	
Битола	вкупно	87			67	18	2		
	мажи	74			56	16	2		
	жени	13			11	2			
Демир Хисар	вкупно								
	мажи								
	жени								
Велес	вкупно	161		1	90	70			
	мажи	150		1	84	65			
	жени	11		0	6	5			
Скопје	вкупно	76		1	26	34	14	1	
	мажи	71		1	25	31	14	0	
	жени	5		0	1	3	0	1	
Куманово	вкупно	143	2		47	81	13		
	мажи	124			40	72	12		
	жени	19	2		7	9	1		
Охрид	вкупно	135		2	57	69	7		
	мажи	123		2	52	62	7		
	жени	12		0	5	7			
Прилеп	вкупно								
	мажи								
	жени								
Струмица	вкупно	80			31	39	6	4	
	мажи	74			28	36	6	4	
	жени	6			3	3	0	0	
Тетово	вкупно	142			50	69	19	4	
	мажи	127			39	65	19	4	
	жени	15			11	4	0	0	
Гостивар	вкупно								
	мажи								
	жени								
Штип	вкупно	77			57	20			
	мажи	74			54	20			
	жени	3			3	0			

Извор: Центри за јавно здравје на Р.Македонија

ОБРАБОТКА: ИЈЗ на РМ - Сектор за промоција, анализа и следење на незаразни болести

Регистрирани лекувани болни, зависници од дрога, во болничките установи, по пол и возраст во РМ, 2016

		Вк.	под15г.	15-19г.	20-34г.	35-44г.	45-54г.	55-64г.	над 65г.
Вкупно	вкупно	729		8	302	239	81	83	16
	мажи	663		5	275	217	76	75	15
	жени	66		3	27	22	5	8	1
Битола	вкупно	3			2	1			
	мажи	2			2				
	жени	1				1			
Демир Хисар	вкупно	24			15	6	2	1	
	мажи	24			15	6	2	1	
	жени								
Велес	вкупно	184		3	122	59			
	мажи	172		2	114	56			
	жени	12		1	8	3			
Скопје	вкупно	406		3	111	126	71	79	16
	мажи	362		1	98	111	66	71	15
	жени	44		2	13	15	5	8	1
Куманово	вкупно	28		1	12	13	1	1	
	мажи	28		1	12	13	1	1	
	жени								
Кочани	вкупно	3			1	2			
	мажи	3			1	2			
	жени	0							
Охрид	вкупно								
	мажи								
	жени								
Прилеп	вкупно	19		1	9	9			
	мажи	16		1	7	8			
	жени	3			2	1			
Струмица	вкупно								
	мажи								
	жени								
Тетово	вкупно	28			14	13	1		
	мажи	24			11	12	1		
	жени	4			3	1			
Гостивар	вкупно	34			16	10	6	2	
	мажи	32			15	9	6	2	
	жени	2			1	1			
Штип	вкупно								
	мажи								
	жени								

Извор: Центри за јавно здравје на Р.Македонија

ОБРАБОТКА: ИЈЗ на РМ - Сектор за промоција, анализа и следење на незаразни болести

Регистрирани лекувани болни, зависници од дрога, во болничките установи, по пол и возраст во РМ, 2015

		Вк.	под15г.	15-19г.	20-34г.	35-44г.	45-54г.	55-64г.	над 65г.
Вкупно	вкупно	254		6	154	76	13	4	1
	мажи	200		4	120	63	11	1	1
	жени	54		2	34	13	2	3	0
Битола	вкупно	37			27	10			
	мажи	23			16	7			
	жени	14			11	3			
Демир Хисар	вкупно	31			26	5			
	мажи	23			19	4			
	жени	8			7	1			
Велес	вкупно	25			17	8			
	мажи	25			17	8			
	жени	0			0	0			
Скопје	вкупно	132		6	70	41	10	4	1
	мажи	104		4	57	33	8	1	1
	жени	28		2	13	8	2	3	0
Куманово	вкупно								
	мажи								
	жени								
Кочани	вкупно	3			1	2			
	мажи	3			1	2			
	жени	0							
Охрид	вкупно	1			1				
	мажи	1			1				
	жени								
Прилеп	вкупно	15			6	8	1		
	мажи	11			3	7	1		
	жени	4			3	1			
Струмица	вкупно								
	мажи								
	жени								
Тетово	вкупно	3			3				
	мажи	3			3				
	жени	0			0				
Гостивар	вкупно	7			3	2	2		
	мажи	7			3	2	2		
	жени	0			0	0	0		
Штип	вкупно								
	мажи								
	жени								

Извор: Центри за јавно здравје на Р.Македонија

ОБРАБОТКА: ИЈЗ на РМ - Сектор за промоција, анализа и следење на незаразни болести

